

Новак Д. О.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

РОЛЬ ТА ЗНАЧЕННЯ ПРЕДМЕТНОЇ ОЛІМПІАДИ З ІСТОРІЇ В ПРОЦЕСАХ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Автор розглядає питання ролі та значення шкільної історичної олімпіади в загальному контексті основних процесів життєдіяльності та функціонування загальноосвітньої середньої школи. В статті відображено та в основних рисах розкрито зміст і характер цих процесів, їх взаємозв'язок та взаємовплив, що конкретно проявилось у процесі підготовки до олімпіади і позначилося на її основних результатах. Автор зробив спробу обґрунтувати необхідність докладного вивчення, впорядкування та систематизації теоретичного доробку і практичного досвіду проведення шкільних історичних олімпіад з тим, щоб у подальшому вийти на певну організаційно-методичну модель реалізації її основних цілей і завдань.

***Ключові слова:** шкільна історична олімпіада, функції, вчителі, "роль і значення".*

Процес підготовки учнів до участі в олімпіаді з історії, як і будь-який інший вид та форма організації навчально-пізнавальної діяльності учнів базується на цілісному комплексі прийомів, методів та форм реалізації його основних завдань. Різними авторами й на різних етапах підготовки та організації цього процесу робилися спроби дослідити його організаційно-методичний аспект, побудувати модель реалізації основних цілей та завдань шкільної олімпіади з історії із залученням та використанням шкільного ресурсу. Результати такої роботи представляють собою науковий інтерес в рамках даного дослідження, оскільки вони дали можливість як для проведення узагальнюючого аналізу, так і для визначення певних тенденцій.

Практика викладання історії в школі засвідчує, що питанням, які детально стосуються організації процесу підготовки ще не приділялося належної уваги, відсутні нормативні, чи хоча б декларативні документи, які б регламентували цей процес. Насамперед, вчителі не мають наукових рекомендацій з даної проблеми, що викликає певні труднощі у їхній практичній діяльності. Майже відсутні програми підготовки, методичні посібники, підручники, де була б актуалізована дана проблема та запропоновані можливі шляхи її вирішення та досягнення поставлених цілей. Все це визначає актуальність дослідження, яке спрямоване на пошук і визначення шляхів та методичних засад підготовки учнів 8-11 класах до участі в предметній олімпіаді з історії. Шкільна олімпіада з історії, як форма позаурочної роботи займає чільне місце у цьому процесі.

Особливість зазначених процесів в рамках школи полягає в тому, що ці процеси не є чітко організовані, структуровані, цілеспрямовані, контрольовані і не мають під собою наукової основи, сформованої у відповідності до законів дидактики шкільної історичної освіти. Нові завдання актуалізують проблеми, пов'язані з підготовкою не лише вчителя та учня як безпосередніх учасників підготовки до участі в предметній олімпіаді з історії, оскільки саме їм відводиться провідна роль у повноті реалізації усіх завдань, поставлених у процесі підготовки до участі в олімпіаді з історії [1, с. 2].

Шкільна історична олімпіада, як форма позаурочної, позакласної роботи має безліч параметрів, може розглядатися у різних площинах як неоднозначний, багатогранний, багатовектор-ний процес. Проте, в контексті нашого дослідження, на думку автора, яка ґрунтується на аналізі діяльності провідних вчених (О. Пометун, О. Караманов), педагогів-практиків (І. Суцценко, Н. Вукіна) необхідно розглядати шкільну історичну олімпіаду в певних ключових параметрах. Особливий інтерес, в контексті завдань дослідження, представляють такі категорії як **“роль”** та **“значення”**.

Спочатку звернемо увагу на значення слова “роль”. До чого може бути зведено поняття ролі у цьому контексті? Роль – це функціональність, в першу чергу. Функціональний ряд може бути представлений у такому вигляді:

- організаційна функція;
- виховна функція;
- мобілізуюча функція;
- комунікативна функція;
- навчальна функція;
- інформативна функція;
- розвиваюча функція.

Визначивши наведені функції слід розкрити їх зміст та значення. Це дасть змогу визначити роль власне процесу підготовки учнів до участі та безпосередньо участі в шкільній олімпіаді з історії; проаналізувати процеси, на які впливає як сама історична олімпіада, так і процес підготовки до олімпіади з історії, який їй передує. Шкільна олімпіада з історії, процес її підготовки безпосередньо впливає на динаміку, повноту і якість вирішення головних завдань, поставлених перед навчальним закладом. Щоб

розглянути ці процеси більш детально, необхідно розглянути та проаналізувати окремо кожну функцію.

Організаційна функція передбачає залучення до роботи адміністрацію школи та районного управління освіти, які відповідають за надання місця проведення шкільної олімпіади з історії. Визначення часових проміжків, відведених на визначення кількісного та вікового складу учасників (проведення відбіркового туру). Організацію процесу підготовки до участі в шкільній історичній олімпіаді, та проведення власне самої предметної олімпіади. Залучення матеріальних (забезпечення учнів та вчителів в день проведення олімпіади обідами та чаєм), технічних (надання додаткової літератури, історичних атласів, карт, Інтернет-ресурсів), людських ресурсів (кількість вчителів, залучених до оргкомітету, що проводять олімпіаду, перебувають у складі журі) [2, с. 3-4]. Визначення цілей, що ставляться перед олімпіадою як формою позакласної роботи, та завдань, які планують вирішити шляхом її проведення. А також рівень складності олімпіадних завдань, з якими працюватимуть учасники предметної олімпіади з історії.

Виховна функція в нашому випадку проявляється надзвичайно широко. Оскільки у процесі виховання національної самосвідомості в учнів загальноосвітніх шкіл одне із найважливіших місць належить історії. Уроки історії дають учням необхідні знання про різні континенти, культури, народи, країни. Їх історію, економічний, соціальний, політичний досвід, з яким вони знайомляться, порівнюючи або протиставляючи його. А участь у процесі підготовки до проведення шкільної предметної олімпіади та власне у самій олімпіаді дає учасникам можливість відчувати себе частиною важливих процесів, що відбуваються не тільки у школі, а й за її межами. Також це сприяє вихованню учнів в плані самоконтролю, самопідготовки, позакласної самостійної роботи. Адже учасники розуміють відповідальність, під тиском якої формується світогляд, бачення різних процесів. Учасники виходять на новий якісний рівень світогляду, бачення і розуміння різних соціальних, економічних, політичних процесів, частиною яких вони являються. У декого з них з'являється зацікавленість, потяг до подібної форми роботи. А це сприятиме залученню учнівської молоді до наукової діяльності нехай і на рівні школи.

Комунікативна функція проявляється протягом всіх етапів підготовки і проведення шкільної історичної олімпіади у формі спілкування, взаємодії на різних рівнях між суб'єктами, що мають пряме, або

опосередковане відношення до шкільної історичної олімпіади. Окрім спілкування можливо зазначити такі форми як співпраця, взаємодопомога, консультація та інш.

Так можна виокремити ряд логічних пар суб'єктів, що мають пряме чи опосередковане відношення до процесу підготовки учнів до участі в шкільній історичній олімпіаді, і взагалі до всіх процесів та заходів, пов'язаних із шкільною олімпіадою з історії.

Адміністрація – учасники. В даному випадку адміністрацію представляють не лише працівники районного управління освіти, а й керівництво школи. Учасниками виступають вчителі, учні, та адміністрація школи. Взаємодія цих двох суб'єктів досить широка, і присутня у повному обсязі на всіх етапах шкільної олімпіади з історії.

Вчитель – учні. Взаємодія представленої пари суб'єктів присутня під час відбіркового туру; оголошення складу учасників шкільної предметної олімпіади, процесу підготовки учнів-учасників до участі в шкільній олімпіаді з історії, власне самої олімпіади).

Учасники – батьки. Учасників представляють адміністрація школи, вчителі, учні, всі вони під час всіх етапів шкільної олімпіади з історії вступають в пряму, або опосередковану взаємодію з батьками учнів-учасників шкільної олімпіади з історії.

Навчальна функція впливає на учнів і не лише на тих, хто безпосередньо брав участь в процесі підготовки до шкільної історичної олімпіади. А й тих учнів, що були залучені лише до відбіркового туру. В нашому випадку учні не просто здобувають певну суму знань. Вони набувають нових вмінь та навичок як знаходити різноманітні джерела інформації, і як з ними працювати. Виокремлювати головне зі значних масивів матеріалу, формувати власну думку, підкріплювати свої погляди аргументами. Учні вчаться працювати у групах та співпрацювати з учителем [3, 43]. Має відображення навчальна функція і на роботі вчителя. Вчитель здобуває досвід організації та проведення олімпіади в цілому та організації процесу підготовки, що передуює самій предметній олімпіаді. Вчиться разом з дітьми працювати в такому режимі(особливо важливим цей досвід являється для молодих вчителів). Оскільки сьогодні є потреба у педагогічно обдарованих, творчо працюючих вчителів, здатних формувати всебічно розвинену особистість учня, в той час як відповідна цілеспрямованої підготовка таких вчителів відсутня. З'являється необхідність виховання нової генерації педагогічних кадрів, здатних

виявляти і розвивати здібності та обдарування дитини, проте комплекс відповідних теоретичних і методичних засад щодо забезпечення підготовки вчителя, здатного працювати і успішно виконувати поставлені завдання майже відсутній.

Інформативна функція проявляється у накопиченні додаткової інформації для шкільної адміністрації, для вчителів з усіх аспектів організації та підготовки шкільної предметної олімпіади. З'являється досвід проведення шкільної олімпіади з історії на всіх її етапах починаючи з відбіркового туру і закінчуючи перевіркою робіт та оголошенням переможців. Організація процесу підготовки учасників до шкільної історичної олімпіади із залученням педагогічних працівників. Вдосконалення досвіду роботи вчителя з учнями у малих групах.

Таким чином, у реалізації завдань стосовно роботи з учнями під час процесу підготовки учня до участі в предметній шкільній олімпіаді та власне самій участі, все відчутніше проявляються недоліки професійної підготовки вчителя до здійснення відповідної діяльності. Сутність проблеми полягає у тому, що традиційна система підготовки вчителя орієнтована на учня з середнім рівнем знань і певним чином нівелює його індивідуальні особливості. Сучасні запити суспільства і держави вимагають зміни даної системи у напрямку розвитку дослідницьких властивостей, творчого потенціалу майбутніх педагогів.

Розвиваюча функція також має вплив на адміністрацію школи, вчителів, педагогічних працівників, учасників, батьків. Кожен з них беручи пряму, або опосередковану участь в організації, підготовці, проведенні, спогляданні, оголошенні підсумків шкільної олімпіади з історії під дією та впливом усіх вище перерахованих функцій накопичив у собі цінний досвід такої роботи. Розвинув у собі необхідні вміння та навички, актуалізував потрібні знання. Досвід організації та проведення предметних олімпіад учнів 8-11-х класів дає змогу трансформувати цю форму позакласної роботи в умовах сучасної школи в дієвий засіб формування мотивації до навчання, підвищення пізнавальної активності, поглиблення і розширення знань, підтримки і стимулювання творчо обдарованої учнівської молоді, створення умов для збереження й розвитку інтелектуального потенціалу України. Стимулювати розвиток різноманітних форм роботи зі школярами [4, с. 28].

Наступною невід'ємною складовою являється "**значення**", або ж вплив шкільної олімпіади з історії на процеси життєдіяльності, що

відбуваються в школі. Тепер, маємо уточнити зміст слова “**значення**” саме в контексті досліджуваної проблеми. Кожна річ, кожний предмет має свої параметри, які характеризують його сутність і природу. Такими речами і предметами у нашому випадку є: *супутні процеси; успішність і якість навчання; завдання та час, відведений на реалізацію певних завдань в рамках окремих процесів; кількість і якість залучених ресурсів; повнота і якість отриманих результатів тощо*. Зміст поняття “**значення**” якраз і полягає в тому, як процес підготовки до шкільної олімпіади з історії буде впливати (вірніше, впливає) на ці речі і предмети. Але для цього ми обов’язково повинні визначити критерії цього впливу. Поняття “**роль і значення**” стоять доволі близько і взаємопов’язані. Отже, роль – це прояв функціональності, значення – це прояв результативності.

Отже, на підставі вище наведеного матеріалу та аналізу матеріалів публікацій науковців та педагогів практиків в педагогічній пресі можна зробити головний **висновок** про те, що в контексті нашого дослідження вплив відбувається, по-перше, безпосередній на всіх учасників шкільної предметної олімпіади з історії. На процеси у життєдіяльності школи, на яких найбільш повно позначається підготовка та проведення предметної олімпіади з історії, а також процес підготовки учнів-учасників до шкільної історичної олімпіади.

А по-друге – опосередкований, тобто через авторитет вчителя, через його досвід, здобутий у такій формі позакласної роботи. Окрім того вплив здійснюється через відгуки про вчителя адміністрації школи, учасників олімпіад, їх батьків, громадськості [2, с. 8-9]. Успішність процесу підготовки до участі в предметній шкільній олімпіаді з історії набуває ефективності за рахунок побудови змісту, форм та методів його підготовки на теоретичних і методичних засадах, які забезпечують створення певних умов для виявлення і реалізації відповідних здібностей та досягнення необхідних результатів. Цьому процесу, зокрема, сприятимуть розробка та впровадження педагогічних технологій розвитку та реалізації здібностей учнів, заснованих на активізації та індивідуалізації навчально-пізнавальної діяльності [4, с. 13].

Аналізуючи тенденції та процеси в сучасній українській школі, можна зробити припущення. Про те, що українська історична освіта прямує в напрямку до забезпечення всебічного розвитку індивідуальності людини як особистості та найвищої цінності суспільства на основі виявлення її задатків, здібностей, обдарованості і талантів. Все вище зазначене

здійснюється і впроваджується шляхом підготовки та подальшої участі в олімпіадах з історії, турнірах та конкурсах юних істориків. В Україні прийнято цілий ряд законів і програм (зокрема Закон України "Про освіту", Державна цільова програма "Вчитель", національна програма "Діти України" та інші), які спрямовані на роботу з учнями, учасниками олімпіад, турнірів, конкурсів, на роботу з обдарованою молоддю.

Використана література:

1. Наказ Міністерства освіти України "Про проведення шкільних предметних олімпіад" № 305 від 18.08.98.
2. Положення про Всеукраїнські учнівські олімпіади з базових і спеціальних дисциплін.
3. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26-27 червня 2007 р. м. Київ / Розробка рамкових основ змісту загальної середньої освіти для 21-го століття./
4. Концепція Державної програми роботи з обдарованою молоддю на 2006–2010 роки.
5. Сухомлинський В. О. Проблеми виховання всебічно розвиненої особистості // Вибрані твори в 5 т. – Т. 1. – К. : Рад.школа, 1976.
6. Баханов Костянтин. Інноваційні системи, технології та моделі навчання історії в школі. – Запоріжжя, 2000.

НОВАК Д. А. Роль и значение предметной олимпиады из истории в процессах жизнедеятельности общеобразовательной средней школы.

Автор рассматривает вопрос роли и значения школьной исторической олимпиады в общем, контексте основных процессов жизнедеятельности и функционирования общеобразовательной средней школы. В статье отражено и в основных чертах раскрыто содержание и характер этих процессов, их взаимосвязь и взаимовлияние, что конкретно проявилось в процессе подготовки к олимпиаде и отразилось на ее основных результатах. Автор сделал попытку обосновать необходимость подробного изучения, благоустройства и систематизации теоретической наработки и практического опыта проведения школьных исторических олимпиад с тем, чтобы в последующем выйти на определенную организационно методическую модель реализации ее основных целей и заданий.

Ключевые слова: школьная историческая олимпиада, функции, учителя, "роль и значение".

NOVAK D. O. A role and value of subject olympiad is from history in the processes of vital functions of general middle school.

An author examines the question of role and value of school historical olympiad in the general context of basic processes of vital functions and functioning of general middle school. In the article it is represented and maintenance and character of these processes, their intercommunication and взаимовлияние, is exposed in basic lines, that concretely showed up in the process of preparation to the olympiad and affected its basic results. An author gave it a shot to ground the necessity of the detailed study, equipping with modern amenities and systematization of theoretical work and practical experience of leadthrough of school historical olympiads with that in subsequent to go out on certain organizationally methodical model of realization of it primary purposes and tasks.

Keywords: school historical olympiad, functions, teachers, "role and value".